

จะเตรียมตัวอย่างไรเมื่อต้องเป็นบรรณารักษ์ยุคเสมือนจริง (How to prepare for being Librarians in a Virtual Age)

ปติมา จันทมณีโชติ¹

หลายท่านคงจะเคยได้ยินคำว่า “ห้องสมุดเสมือนจริง (Virtual Library)” มาบ้างแล้วโดยเฉพาะบรรณารักษ์และผู้ที่อยู่ในวงการเกี่ยวข้องกับห้องสมุด ซึ่งมีผู้ให้คำจำกัดความคำว่า ห้องสมุดเสมือนจริง ในหลายความหมาย ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทและลักษณะของบริการห้องสมุดในอนาคตที่เกี่ยวข้องกับบริการข้อมูลในรูปแบบลักษณะอิเล็กทรอนิกส์/ดิจิทัล และการสื่อสารข้อมูลผ่านเครือข่ายโทรคมนาคมที่มีรูปแบบและปฏิสัมพันธ์กับผู้ใช้แบบใหม่ๆ โดยใช้วิทยาการเทคโนโลยีสมัยใหม่ (ปัจจุบันคือเทคโนโลยีที่เป็นพื้นฐานทางคอมพิวเตอร์) เป็นเครื่องมือสำคัญในการประมวลผลหรือควบคุมกระบวนการ (วิชา จารีวงศ์ไพบูลย์ และสุธรรมอุมาแสงทองกุล, 2548 : 1)

ห้องสมุดเสมือนจริง จะเป็นการทำงานของเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีโทรคมนาคม ผสมผสานกับการจัดการข้อมูลจากแหล่งต่างๆ รวมถึงข้อมูลในห้องสมุดและแหล่งความรู้อื่นๆ เป็นเสมือน ประตูที่เปิดสู่ห้องสมุดหลายแห่งทั่วโลกที่บรรณารักษ์ได้รวบรวมข้อมูลไว้บริการในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ ผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต (น้ำทิพย์วิภาวิน, 2545 : 107)

ยุคปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงของห้องสมุดเป็นตัวแปรสำคัญที่ทำให้บรรณารักษ์จะต้องเปลี่ยนแปลงตนเองและปรับตัวให้เข้ากับยุคสมัย

ตามไปด้วย เมื่อมีคำว่า ห้องสมุดเสมือนจริง สิ่งต่อไปที่จะตามมา ก็จะต้องมี บรรณารักษ์ยุคเสมือนจริง นั่นก็คือบรรณารักษ์จะต้องพัฒนาตนเองไปสู่การบริการที่รวดเร็ว โดยการปฏิบัติงานที่มีการนำเทคโนโลยีใหม่ๆ เข้ามาเป็นเครื่องมือสำคัญ ช่วยให้การดำเนินงานด้านต่างๆ รวดเร็วขึ้น และมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ซึ่งบรรณารักษ์จะต้องปรับตัวในทุกๆ ด้าน ดังนั้น บทบาทใหม่ของบรรณารักษ์ยุคเสมือนจริงที่จะต้องเป็นในโลกปัจจุบัน คือ

1. มีความรู้ความสามารถและทักษะทางด้านคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีใหม่ ๆ (Knowledge and Skill of Using Computer and New Technology) เพราะในโลกปัจจุบันมีการพัฒนาในเรื่องของข้อมูลข่าวสารที่ถูกเปลี่ยนจากรูปแบบที่อยู่ในรูปของสิ่งพิมพ์ ไปสู่ในรูปของสื่ออิเล็กทรอนิกส์มากขึ้น กล่าวคือ ทรัพยากรข้อมูลข่าวสารจะถูกผลิตออกมาในรูปของอิเล็กทรอนิกส์เป็นหลัก เช่น สื่อดิจิทัลในรูปแบบของซีดีรอมและออนไลน์ และสื่ออื่นๆ ที่ยังไม่ได้กล่าวถึงอีกมากมายที่ส่งผ่านข้อมูลไปยังผู้ใช้บริการ ถึงแม้ว่านักคอมพิวเตอร์จะเป็นผู้ดำเนินการจัดการฐานข้อมูล แต่ผู้ที่บริหารความรู้และกลั่นกรองความรู้ในฐานข้อมูล เพื่อนำทางที่จะช่วยผู้ใช้ให้เข้าถึงสารสนเทศก็ยังคงเป็นบรรณารักษ์ ซึ่งหากบรรณารักษ์มีความรู้และเก่งทางด้านคอมพิวเตอร์

¹ บรรณารักษ์ งานจัดหาและพัฒนาทรัพยากรสารสนเทศ สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยทักษิณ วิทยาเขตพัทลุง

และเทคโนโลยีต่างๆ รวมไปถึงต้องเก่งด้านการบริหาร ความรู้ในฐานข้อมูล มีความสามารถในการเลือกใช้ฐานข้อมูลที่เหมาะสมแล้ว ผลก็คือ ผู้ใช้บริการสามารถนำความรู้มาใช้ได้อย่างสะดวก ในระยะเวลาอันรวดเร็วและตรงกับเป้าหมายที่ต้องการ ปัจจุบันแม้จะมี Search Engine ช่วยในการสืบค้นมากมายใน Internet แต่ข้อมูลบางอย่างยังไม่สามารถค้นคืน หรือต้องใช้เวลานาน การหาความรู้จากคลังข้อมูลโดยใช้ระบบเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ ตอบสนองกิจการใหม่ ที่บรรณารักษ์ยุคเสมือนจริงต้องเรียนรู้และนำมาประยุกต์ใช้ ในงานที่จะสามารถสร้างเครือข่ายฐานข้อมูล ทุกสาขาอาชีพ บริหารจัดการฐานข้อมูลและเว็บไซต์ต่างๆ ให้เชื่อมโยงกันได้ทั้งภายในและภายนอก นอกจากนี้จะต้องมีทักษะในการสร้าง Webpage และบำรุงรักษาเครือข่ายคอมพิวเตอร์ รวมไปถึงการออกแบบการสืบค้นและต้องปรับเปลี่ยนตัวเอง พัฒนาการทางด้านเทคนิค ในสิ่งแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วมากให้ได้

2. **ต้องมีความสามารถในด้านบริหารจัดการ (Knowledge of Manager)** บรรณารักษ์ยุคเสมือนจริง จะต้องสามารถจัดการแหล่งทรัพยากรสารสนเทศ/บริการสารสนเทศ โดยการจัดระบบและเลือกสื่อที่เป็นประโยชน์และมีความเหมาะสมเข้าห้องสมุด รวมไปถึงการบันทึกข้อมูลลงในฐานข้อมูลเพื่อการสืบค้น นอกจากนี้บรรณารักษ์จะต้องมีความรู้ในการคิดประมาณการค่าใช้จ่ายและงบประมาณต่างๆ ในการดำเนินการเลือกซื้อทรัพยากรสารสนเทศต่างๆ ที่ผู้ให้บริการมีความต้องการหรือสนใจที่จะใช้บริการ เพื่อให้บริการที่คุ้มค่าที่สุดที่สุด

3. **มีความรู้ความสามารถด้านการตลาด (Knowledge of Marketing)** พื้นฐานด้านการตลาดของห้องสมุดคือ ความพึงพอใจของลูกค้าต้องเพิ่มมากขึ้น ดังนั้นจึงเป็นความจำเป็นของห้องสมุด

อย่างยิ่ง ที่จะต้องศึกษาถึงความต้องการของลูกค้าเป็นอันดับแรก เพื่อนำข้อมูลมาใช้วางแผนกลยุทธ์สำหรับพัฒนาห้องสมุดในด้านต่างๆ (วลัยลักษณ์ แสงวรรณกุล, 2548 : 2) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง งานบริการห้องสมุดที่เป็นหัวใจสำคัญหรือจุดศูนย์กลางของห้องสมุด บรรณารักษ์ยุคเสมือนจริงจะต้องสร้างความโดดเด่นและความแตกต่างในด้านการบริการที่เป็นเลิศกว่าห้องสมุดอื่นๆ ต้องออกไปเสนอผลิตภัณฑ์แก่ผู้ใช้ ซึ่งหมายถึงทรัพยากรสารสนเทศที่ห้องสมุดมีอยู่ สามารถเป็นตัวกลางสื่อสัมพันธ์ระหว่างผู้ใช้และห้องสมุด ส่งผลให้สามารถเรียกลูกค้าหรือผู้ใช้บริการได้มาก ทำให้มีสถิติผู้ใช้บริการในห้องสมุดเพิ่มมากขึ้น นั่นก็คือ ห้องสมุดจะไม่เป็นฝ่ายตั้งรับผู้ใช้บริการเหมือนยุคเก่า แต่จะเป็นฝ่ายรุกพร้อมใช้กลยุทธ์นำความรู้ออกสู่ชุมชนหรือสังคมมากกว่าเดิม โดยใช้เทคนิคและวิธีการทำให้ห้องสมุดเคลื่อนที่ไปหาผู้ใช้ได้ทุกๆ แห่ง เปรียบเสมือนห้องสมุดมีชีวิต ดังนั้นถ้าสังคมเกิดการเรียนรู้และการอ่านมากขึ้น แสดงว่า ห้องสมุดได้ผลกำไรซึ่งอาจไม่ใช่เป็นเม็ดเงิน แต่หมายถึงผู้ใช้บริการสนใจเข้าใช้ห้องสมุดเป็นแหล่งศึกษาหาความรู้เพิ่มมากขึ้น

4. **มีความรู้ความสามารถและทักษะด้านภาษาต่างประเทศ (Knowledge and Skill of English Language)** โดยเฉพาะภาษาอังกฤษซึ่งถือว่าเป็นภาษาสากล การเรียนรู้ภาษาอังกฤษจึงมีบทบาทสำคัญต่อการปฏิบัติงานของบรรณารักษ์ยุคเสมือนจริงเป็นอย่างยิ่ง ถึงแม้ปัจจุบันยังไม่มีหนังสือหรือตำราเรียนภาษาอังกฤษสำหรับบรรณารักษ์โดยตรงเช่นเดียวกับอาชีพอื่นๆ ที่มีผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านภาษาในประเทศไทยได้เขียนตำราไว้ เช่น ภาษาอังกฤษสำหรับครู ภาษาอังกฤษสำหรับพนักงานโรงแรม ภาษาอังกฤษสำหรับช่าง ภาษาอังกฤษสำหรับผู้ใช้คอมพิวเตอร์ ภาษาอังกฤษสำหรับบุคลากรสาธารณสุข ฯลฯ อย่างไรก็ตามบรรณารักษ์

นับว่าโชคดีเพราะอยู่กับแหล่งข้อมูลทั้งหนังสือหรือตำราที่เกี่ยวกับการเรียนภาษาอังกฤษ โสตทัศนวัสดุ รวมทั้งทรัพยากรในรูปแบบอื่น เช่น มัลติมีเดีย ซีดีรอม เป็นต้น ให้เลือกศึกษาตามความสามารถและพื้นความรู้ทั้งตำราภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ ซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วข้อมูลดี ๆ หรือตำราที่มีประโยชน์ จะเขียนเป็นภาษาอังกฤษ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่บรรณารักษ์ยุคเสมือนจริงจะต้องใช้ความรู้ความชำนาญในการแปลและถ่ายทอดข้อมูลเพื่อแนะนำให้ผู้ใช้บริการได้นำความรู้ไปใช้ประโยชน์ได้อย่างแท้จริง

5. มีความรู้ความสามารถและทักษะในการทำวิจัย (Knowledge and Skill of Researcher) ในยุคของการเปลี่ยนแปลงของห้องสมุด การวิจัยจะมีบทบาทเพิ่มมากขึ้น ในส่วนของบรรณารักษ์จะต้องเกี่ยวข้องในเรื่องของการวิจัยตลอดเวลา ทั้งในฐานะผู้ให้บริการวิจัย ผู้ใช้ผลการวิจัย หรืออาจต้องเป็นผู้วิจัยด้วยตนเอง โดยรูปแบบของการวิจัยควรทำแบบบูรณาการ โดยต้องคิดนอกกรอบไว้เสมอ การวิจัยต้องตรงประเด็นที่ต้องการทันต่อเหตุการณ์และสามารถทำนายอนาคตได้ ดังนั้น จะต้องมีการทำวิจัยเพื่อนำข้อมูลมาใช้แก้ไขในการปฏิบัติงานหรือพัฒนางานให้ดียิ่งขึ้น

6. ต้องเรียนรู้ตลอดชีวิต (Life - Time Learning) บรรณารักษ์ยุคเสมือนจริงจะต้องพัฒนาแหล่งเรียนรู้ เพื่อตอบสนองผู้ใช้บริการได้อย่าง ต่อเนื่อง และสอดคล้องกับสภาพสังคมปัจจุบัน รวมถึงกระบวนการตอบสนองสนับสนุนส่งเสริมการถ่ายทอดความรู้ การสร้างนิสัยรักการอ่านและการค้นคว้า การฝึกอบรมทักษะต่างๆ การบริการชุมชน ให้คนสามารถศึกษาเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตเพราะห้องสมุดถือเป็นกลไกอันสำคัญที่จะพัฒนาการเรียนรู้ตลอดชีวิต ให้ประชาชนได้เรียนรู้ตลอดเวลา เพื่อทำให้เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มี

คุณค่าและมีคุณภาพ นอกจากนี้ห้องสมุดถือเป็นแหล่งรวมที่จะพัฒนาศักยภาพของนักศึกษาให้รู้จักการหาความรู้ และเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยนักศึกษาต้องมีความเป็นอิสระ และสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง มีความสามารถในการคิด วิเคราะห์ สังเคราะห์และสามารถนำสารสนเทศไปใช้ได้อย่างถูกต้อง เหมาะสม ดังนั้นการเข้าถึง (Access) และการใช้ประโยชน์จากสารสนเทศจะกลายเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญของระบบการเรียนรู้ตลอดชีวิต

จากที่ได้กล่าวมาทั้งหมดนี้ หากศักยภาพของบุคลากรห้องสมุด นั่นก็คือ บรรณารักษ์สามารถเตรียมพร้อมรับกับความเปลี่ยนแปลงและปรับตัวให้เข้ากับสิ่งใหม่ๆ ได้อย่างรวดเร็ว พร้อมทั้งจะเปลี่ยนบทบาทของตนเองที่จะเป็นผู้นำห้องสมุดไปยังทิศทางที่มีความทันสมัย เปรียบได้กับบรรณารักษ์ยุคเสมือนจริง ให้ควบคู่ไปกับห้องสมุดสมัยใหม่ บรรณารักษ์ก็จะไม่สูญหายไปจากโลกยุคตราบไตที่มนุษย์ยังต้องการความรู้อยู่ พร้อมกับเตรียมรับการเปลี่ยนแปลงครั้งยิ่งใหญ่กับการเรียนรู้ของสังคมและให้ทันกับกระแสของโลก ซึ่งต่อไปไม่ว่าสิ่งต่างๆ จะเป็นแบบใดหรือเปลี่ยนทิศทางไปในลักษณะใด ห้องสมุดและบรรณารักษ์จำเป็นต้องปรับเปลี่ยน และพัฒนาการบริการและพัฒนาตนเองเพื่อแสวงหาและให้บริการที่ดีที่สุดแก่ผู้ใช้บริการ ดังปรัชญาประการหนึ่งทางบรรณารักษศาสตร์ของรังคนาธานที่ว่า “ห้องสมุดเป็นสิ่งมีชีวิต ที่ต้องมีการเจริญเติบโต”

เอกสารอ้างอิง

น้ำทิพย์ วิภาวิน. 2545. **e-Library** : ห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์. กรุงเทพฯ : เอส อาร์ พรินติ้ง แมสโปรดักส์ จำกัด.

วลัยลักษณ์ แสงวรรณกุล. 2548. แนวโน้มของห้องสมุดมหาวิทยาลัยของไทยในอีก 10 ปีข้างหน้า. #**อินฟอร์เมชัน**. 12 (1), 1- 5.

วิภา จาริวงศ์ไพบูลย์ และสุธรรม อูมาแสงทองกุล. 2548. ห้องสมุดเสมือน ห้องสมุดกับความจริงเสมือน ห้องสมุดในอนาคต และห้องสมุด. **บรรณสาร มศก.ท.** 19(2), 1 - 13.

